

ШЫН

№ 208 (9283) • Вторник, 1973 чыл сентябрь 4

болгаш ВЛКСМ ТК-да

району	Алтай	крайный	Павловск
району	Алтай	крайный	Рубцовск
району	Алтай	крайный	Поспели

Чувашская АССР
 Дагестан АССР
 Кабардино-Балкар АССР
 Марий АССР
 Татар АССР
 Удмурт АССР
 Якут АССР
 Алтай край
 Краснодар край
 Ставрополь край
 Хабаровск край
 Белгород область
 Вадуга область
 Киров область
 Курск область
 Ленинград область
 Липецк область
 Магадан область
 Омск область
 Оренб область

1972—1973 жылдарында
 кышкы уездинде мал асылды-
 нын продуктуларын бүтүр-
 чин болгон баалаттарын кө-
 нүсүдир дүйнө Бүтүр-шилде
 карыгына СЭКП Төш Комитет-
 ын, СССР-нин Министрлер Чө-
 нүсүдүн, профсоюздардын Эпи-
 ледеринин Бүтүр-шилде Төш
 бөлүмүн болгон ВЛКСМ ТК
 даражалыгы өлүмдөшкөн
 болгон автономнун респу-
 бликаларын, крайлары, обла-
 старын, национал округтарын
 болгон райондарын тилек-
 чилер кылдыр салаат, олар-
 нын СЭКП ТК-нын СССР-нин
 Министрлер Чөнүсүндүн
 ВПСНС-тин болгон ВЛКСМ
 ТК-нын кызыл тукумун бол-
 шадынышат, акша шамаат-
 дарын тилек-чилер дүйнө
 Эпелдешкен республикалар
 РСФСР
 Украина ССР
 Беларус ССР
 Узбек ССР

Пенза область
 Рязань область
 Свердловская область
 Челябинская область
 Чита область
 Володыи область
 Житомир область
 Закарпат область
 Киев область
 Крым область
 Львов область
 Ровно область
 Тернополь область
 Хмельницьк область
 Черкассы область
 Черновы область
 Брест область
 Минск область
 Капка-Дарья область
 Аджиян область
 Ташкент область
 Кокчетав область
 Кустанай область
 Семипалатинск область
 Целиноград область
 Чимкент область
 Нагор-Карабах, автономну
 область
 Нарын область
 Марый область
 Национал округат болгаи
 районлар: РСФСР талазы-бик
 Красноярск крайинд Тай
 мур (Долгаю-ненеп) напы
 нал округу
 Алтай крайинд Локтев

пенск району
 Красноярск крайный Хака-
 автономнуг облазыный Бог-
 рад району.
 Приморье крайный Дальне-
 реченск району
 Приморье крайный Крест-
 армейск району
 Ставрополь крайный Алава-
 севск району
 Ставрополь крайный Аркти-
 кск району
 Ставрополь крайный Иза-
 быльненск району
 Ставрополь крайный Верет-
 горный району
 Ставрополь крайный Кара-
 чаев-Черкес автономнуг об-
 лазыный Малокарачаев райо-
 ну
 Хабаровск крайный Хаба-
 ровск району
 Хабаровск крайный Евре-
 автономнуг облазыный Ле-
 нинск району
 Амур областы Свобод-
 ныйск району
 Амур областы Шимановск
 району
 Архангельск областы Вн-
 ногордовск району
 Астрахань областы Нары-
 маловск району
 Белгород областы Алек-
 сеевск району
 Белгород областы Корп-

Б. Ш. ДОЛЧАҢМАН,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун
Даргазы

турмуш» айтып, чыгарыш берген. Боттарыңкы окурканын, деңсөөсүнө саяган турмуш хандыры, соңугула уластыктарын ой-пайдан тургузганына да дуузалар, хулаагозгелет. Окурк комиссиялары ол окурктун деңсөөсүндө уластык комиссияларының дос-дасарыны дугуарын тургузар, деула таттырга кандидаттарыны бүртүзгөр, уластыктун соңугула комиссиялары - тургусса. Майкы дуугар соңугула бюлдетешверип-бисе хандыры уластыктун соңугула комиссияларының пийи эвес аныкчорупу тазыныс хамарысыны умуулардыкы көөр болгач, бадылаалкын протоколыныска чыгандыктан, соңугула уластыктарын үндүрер.

Соңугула уластыктарын бичыпкы сейтлөр, 4-ке биди тургузар болгаш бадыла тургуйын. Тылга АССР-ни Додн Советинин Президиумуну асылдып кылган кеметтерине айтып.

турмуш» айтып, чыгарыш бергендердин боттарыныкы окурттарыныкы деңгээлиндеги сагаан турмуш хандыры, соңунда уластарынын ой-шайнда тургузганын ба дуалар, хулаалегиз, турку комиссиялары ол окурт тур деңгээлинде уластары комиссияларынын дас-даралыгы дугарын тургузар, деу таттырга кандидаттарыны бүртүзгө, уластук тур соңунда комиссиялары - тургускан майык дуугар соңунда буют дешенери-бисе хандыры уластук тур соңунда комиссияларынын пийи эвес анык чорупу тазанын хамаарышын уюмдарынын көөр болган бадылаалыкын протоколдуулашкан уластук тур соңунда турларынын үндүр.

Соңунда уластуктарынын бичимин сөйлөр, 4-ке беде тургузар болган бадыла турурын Тыйа АССР-ни Додн Советинин Президиумунд асылдын кылган кеметтерини айтып.

Соңгуда уаcтoктapыaн дe
aмcкoр бapыaдaнaн, тoдap
дaйлaгa, coңгyтaрлapы
тyртaп тyрyп чыккaн дaй-
бaлe тyзyт. Aккылдaн бa-
лaн дeгyдeк, Aккылдaн рaкo-
нaн бaлгaн xoрaйлap. Co-
нeттepиaн кyсyшaмaры co-
гyдa yаcтoктapыaн тyрyз-
бoтaн yаcтoктapыaн co-
гyдa кoмисcиaрлapыaн co-
гaвaн бoдaлaр.

Coгyдa yаcтoктapыaн
тoтepиaн тoдapдapыч
aнyиaкyтaрлap бaлгaн yл-
тoктapыaн coгyдa кoмис-
cиaрлap aккылдaн бaйы-
бaлтaтaн бo чыдaн ceнтap-
15-тeн opaй эвeскe чeдa
шкoлoн, oпy илe дeриaвa-
шынгын кyзгeткeй cаты
Coгyдa yаcтoктap oбpyнy
cкeмaлap oлaгын тyрy

зарт аарымчалыг болуп гурарыян дукулга көргүскөң. Ой плагга туртатчылыгы черлерни (көзөгө) азы кварталдарны, кудумчуларны, байикнарны (хоорайларга болгал суурларга) көргүзөр. Чүдизе, сонгулда комиссияларныц болгал агитаторларныц сонгуучулар ортузунг акылын ол чингедир.

Соңгуда кампалыкызыны
бар эч чыгууда теңалары бол-
са, соңгукчулар дайымы
тургузары. Соңгукчулар дута-
йында Дүрүмгө дүшүрт дү-
шүмү тургузар үедө ол Совет-
тиң девискээрине чурттал-
(доктаамал азы, тур) тура-
соңгуда хуңиуде 18 хар тең-
кен бүгү хамаатыларыны со-
гукчулар дайымында кыркер-
Соңгукчуларга баштай кыркы-
турар соңгукчуларыны дайы-
га кыркерде оларынчын төртү-
түгөн чыгып, айыл болган
хуңиу тодогарай айтыр.
Соңгукчулар дайымын тур

гузар акылга шартан, совет профивдлел болгаш комсомол активизацияларын, күүрүе алабак черлеринин аялдамаларын, хой-ниги орталарын, пикирлеринин тыгыздыкларын, билимдерин, студенттеринин, азыркы кыска элпери хаары туурамы тууга. Бу аялдамалар чордурган оларга эки таныштырар Даниян бүтү-нүти коору-биле 1948-жылдын сентябры. Э-ка эдиз аскаан соонда соңукугу буруу болдуудат ат, фамилияларын шыктыктыгына хыяп көп ужурулут. Советтеринин коммунары болгаш участыктарнын соңууда комсомолуларын дандыларын ой-шан, эли хыял, чедир кылды маан чүдүлери чайдырат орупталар. Соңууда аларын оштингагы эрттерге оон база кол хамаарып.

тай сургаадарийн ой-шагдари-
берин, оларийн ажилын чед-
дийншигний чорударин чед-
алар хууэ-лэгин.

Совет согууда системэ-
лийн буулу демократийн де-
путаттарга - кандидаттарийн
дешидин тулар үедэ улам-
тода илсерн турар. Хой-ынга
организацилары болгон
ажилгы чонлар ийнт-леадери
дешутатга кандидаттай дөв-
илтсигенин болгон ому бу-
руулаз. Совет согууда кан-
дидаттар гүйг ажилын ажил-
чонийн бүгү кезектери
нул ортуузага - иден
кейндери чулуу. Септатри-
ний 13-28 үеинде депутат-
тары кандидаттар-биле узуу
районийнхылар эгээр. Совет
гугукурал Дзод Советке бот-
тарийнч төлөдөжидан-биле
уугуражыл, агаа боттарийнч
чагаларын боттөр.

ОСРО-ниң Дээди Советининг болганы Тыва АССР-ниң Дээди Советинге согушлардагы бөлөүлөрдөгү болганы оңу эртертер талааи-биле организмиз техниктиң көмөгөзүни айткан хуусаазиында, бедик дегер негизе болгандычарын Тыва АССР-ниң Дээди Советининг Президиумунуң бо чыдамы август 28-ле хуузи алган доктаалдында акыктың чогууа депутаттарының Кызыл хоорай болган районга Советтеринге дааскан. Партияны Тыва область организациязынын ийе удурутказы-биле чорудун туур бо хазыма-биле акыкты Советтеринг организми-аас-масына: бүт дааста улам сайдаргай акыкдар азын айткан болган кулуттар тургузушкунуни, партидаргай сорулгалары, кишиккинниң шигирээр-биле холбаштыгар сорулгаз-бис.

Дунжте ажаадаадын, мал э

Мал чөмчөрийн бэлтгээр талазын-биле социалисттик чарьмын түнхөөлери СЭЗП-окомунуу бөүрү, республиканын министр Човулад болгаш облырфрөүвүдүл чүгүдээл-дүгүдээл-дүгүдээл, августун 31-де тайга-биле алырга, колхозтарга базал-дүгүдээл 701 мул бондла сүгөн бэлтгеткисинин, азы план-дүгүдээл 51,3 хуу, сенажын 26,6 хуу, синостун 41,7 хуу алындын дүгүдээл демдээл. Сөөлүгүн холуктуг түнхөө-биле алырга, мал чөмчө бэлтгекисинин социалисттик чарьмын түнхөөлери Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Бий-Хем болгаш Каз-Хем районныг ажал-дүгүдээл чөмчө алат. Барыын-Хемчик районну ажал-дүгүдээл сүгөн бэлтгекисинин планын 65,8 хуу күүсеткен, а сөөлүгүн холукта өздүк-дүгүдээл 4,4 хуу болган.

Оон-биле чергелештир республикада ниитизи-биле мал чеминиң белеткелди четпес чоруп турарын база-ла демдеглээн. Өвүр, Тес-Хем, Эрзин районнарада, Кызыл хоорай Советинде мал чеди белеткелиниң темпизи мурунку хевээр куду болуп турар.

Мал чөмч бөлтөхээрнийг, сүлс, сөнөж салырын, сүгнийг
тырып боодалдаарын, мал чөмч кыштагларже сөөртүрү-
пүн төмчлөрийн дүрдөхдири-бизе шөнтөхлөргө хөмчөглөрийн
алырын СЭКП Кызыл хооркомунга, райкомнарда, хоор-
райкуускомнарга хүлээткен.

ТАМБОВ. (СЭТА). СЭКП ТК-нын Политбюро кеңешүүчүсү
кандидат, РСФСР-нин Министрлер Чөвүлөлийнч Даргазы
М. С. Соломенцев августун 31 болгаш сентябрь 1-де Там-
бов областка чөраан.

Ол бۇдургада черелерне, колхозтарга болган совхозтарга барган, партия, совет ажилдашчылары-биле, тараажылар болган малчынар-биле, көздө алыш-агыш бۇдургаузеинин үдүртүгүчлери болган специалисти-биле ужурашкан.

М. С. Соломенцев тараа ажап алымканынын чоруп турары-биле, колхозтарда, совхозтарда болган тараа хүдүз алыр черлерде тарааны арыштап, казаланган турары-биле, а ол ыштак мал аажыны үлетпүргө үндөйлөшт, организастан турары-биле ташышкан.

СЭКП-нин Тамбов обкомунун бирги секретары В. И. Черный, облускумун дагзыш М. А. Забавников олар М. С. Соломенцев обласка чоруп турда үдүзнер.

Барнаулла эртемийн чаа үзүт төбү — Сибиряни сэд ажал-агылыны академик М. А. Лисавенко аттыг эртемниң ачыл институтун түргүскан. Ол сибиржилерин эртем күштерин каттыштыр болгаш оларын колхоз-совхоз бугурулузигиниң ол чаа адрымын эң чутула сорулгага эртемни шийиттир, боттадыра

Районнар	Планы тонна- биле	Дужааганы тонна-биле	Хуура
Таңды	39.560	2.808	7.1
Бии-Хем	7.960	32	0.4
Тая-Хем	19.920	2.942	14.8
Алуг-Хем	5.810	261	4.5
Чаян-Хемчик	5.130	33	0.6
Аарыын-Хемчик	600	—	—
Бай-Тайга	130	—	—
Нызыл хоорай Соведи Республика нийтизи- биле	1.890	696	36.8
1972 чылдың ол үезинде турганы	81.000	6.772	8.4
	78.000	8.740	11.2

«бүрө» совхозтун Улут-Аякты кымыл-тазы чаасын 1960-жыл Оок механизаторлор 500 гоник таразын ажаан алдыр. Мында чак дуктуктун таааан ажаан алырычте 18 комбайн кырпкеле. Ажаан алышынын агыдай кестирер арга-беле чорулуп турар. Башпайгы хундерте 500 г черипч кымыл-тазын таымылай кестирген. Аис, каад хундерте таымылар удавас куртай боор. Ам 50 гоник черипч таразын баастырган. Оок гектарында 10 пентнердею ору дуктун адылгаван.

Эрикке чылдык дуктун ажаан алышынкымыга чепчюн болган комбайнер Вассилий Бурдаков бо хундерте бааза-ба бекик коргутулгери

чедип алган. Сезон дугураа да 280 г черипч тарааза ажаан алдыр норманын кунупта, ол 500 гын ажааду хулзогон. Комбайнер Леон Лакпа он бааза-ба чылди к байт турар.

Улут-Аяктык шедерин моторлар даажи димирит турер. Хову корбалырыр су жуи алган чоруп турар.

Баастырган башпайгы тари ны куруве шыгкаммыр чорутулан.

ЧУРУККА: устуведе — У онц Лакпа. Алаанди — Вассилий Бурдаков комбайнер, буккериенди таразын маш наже урдуруп тур.

С. ФЕОКТИСТОВТУН ф толары.

ӨВҮР ЧАРЖЫП ТУРАР РАЙОННАРДА

МӨНГҮН-ТАЙГА

Өвүр биле Мөнгүн-Тайга арасында чаржып турар. Ол ийи районнуң агаар-бойдузу, чөр девисээринин байдалы бир демей. Кайызын-даа ажил-агыйынны кол угланышыны — мая ажылы. Олар бистин республиканың кыдыг-кызыгаар, ырак-узок районнары болуп турар.

Надыг-дошкун агаар-бойдузуг бо районнарнын ажил-ишчилери арасында чарышпышкан, тоску беш чыл планынын шийтирлиг үшү чылында шуудуру амылдап турарлар. Чарыш чыл планынын күөсөдиринге оларнын көргүзүлгери багыт эвес болган.

Арасында чарыштыг ол ийи районнуң ажил-херээн көргүзүп турар материалдары солунуң бо арнында парладыс. Чарыштыг организастап, оң түңгөйлүн үндүрүп, бот-бодунда амыштыг арга-дуржулганы солуп турары ук районнарда ам-даа кошкан дээрли парлагын чүдүлдөрдөн көстүп турар. Моон сөңгөөр ол районнарнын удутуучулары чарышты улам-на дээштиг, үрө-түңгөйлү көскү, массалыг, бот-бодунга амыштыг кылдыр организастарыңче, арга-дуржулганы сол-чүрүнчө кичээнгейни салыры күзөңчиг.

Шийтирлиг чылды чедишкенин доозар

Өвүр районнуң ажилчы чоң тоску беш чылдын шийтирлиг үшү чылында боттарынын мурунда салдыган ажил-агый шийтирлиг чедишкенин боттарынын арасында социалист чарышты улам калыптып турар. Районнуң ажил-агыйлары, боттарынын ажил-ишчилери боттарынын беликтен хулаагелерини ап, кызымаккай ажиллап турарлар.

Бир-төө чугаа чарыш дугайында боттар болгонда, ону тодаргай чикеткен ар көрөңгөр. Өвүрүнүн ажил-ишчилери мөңгүн-тайгажылар-биле, а «Торгалыг» совхоз «Тес-Хем» совхоз-биле чарыш турар. Районнуң төлөөлери чарыш чылдын түңгөйлүн үндүрүшүшкан, Мөңгүн-Тайга районга чорашан болган оларнын ажил-амыдыралы-биле танышкан. Олар оон амыштыг чүдүлдөрдөн база-ла алган.

Парток секретары эл В. Бюбюгө баштаган «Торгалыг» совхозтун төлөөлери «Тес-Хем» совхозтун ажил-ишчиле-биле танышып чорашкан. Ында кылдынын турар эки чүдүлдөрдөн дугайын олар чугаалап келгенер.

Район иштинде калбарган чарышка «Кызыл туз» колхозтун Чараш-Дит болган «Коммунизмче орук» колхоз-

лап ап, 300 рубль-биле шаңпаткан. Колхозтун Чараш-Дит сүт-бараан фермазы болган Көк-Тейин хойжу бригадасы тус-тузунда районга фермалар, бригадалар арасында калбарган чарыштын тилекчилери болганнар.

«Кызыл туз» колхоз чыл бүрүдө мал бажын өстүрерини планнарын күөсөдирини оон продукцияны боттарынын планнарын доктаамал күөсөдир келген. Ол колхозка сески беш чылдын агаарында 13.585 хой, өшкү турган болза, 1970 чылда 23.762 башка четкен ийкене, азы 74 хууга өскөн. Тоску беш чылдын баштайгы ийи чылында шээр мал 5 хууга өзүп, 25.164 башка четкен. Район ортумаа-биле 100 баш төрүүр хойдан бо чылын 68 хууга чыгып алган болза, кызыл-тузчулар 77-ни камгалап алган. Бо болза ол ажил-агыйнын малчынарын оң түңгөйлүн чарышты дээштиг организастарыңче, оон түңгөйлүн удаа-дараа үндүрүп, мурнакчыларын шаңдап, мактап турарынын түңгөйлүдө чедиш адыгын-дыр.

Чарышты багай организастап, ажил-ишчилер ортузунга политмассалыг болган организастык амыштык кошкан чоруктарынын узамындан түңгөйлүдө куду болуп турарын «Коммунизмче орук» колхозтун чикээндөн көрүп болуп. «Кызыл туз» биле «Коммунизмче орук» колхозтар арасында чарыш турар болган агаар-бойдузунун байдалы демей, хари-даа ийгилигини девиштерин таарымчалыг. Ич-чалажак, оларнын түңгөйлү мырнай сыр өскө. «Коммунизмче орук» колхозка хой, өшкү сески беш чылдын агаарында 19.200 баш турганын биле 1970 чылда 15.708 баш чедир азы 18 хууга кызырлан. Сөөлү чылдарда он-даа кудулап турар. Оон түңгөйлүдө эл болган дук боттарынын эл ажил-агыйга 1970 чылда деңгээлге, 1972 чылда 14 хууга өвөзжөөн, оон кырып алар акаа оруктаа база ол хире кудулап. Бо чорук колхозтун сан-хөө байдалына бергездирерин таарымчалыг. Айттыгын чарыштын бир кол чылдагыны болза, колхозтун узуртукчуларынын талазындан мал ажилчыне эвөшт кичээнгей салын турарында. Ол иштак, зооветеринарлыг тускай артемигтерин, мал ажилында амылдап

тап, ажил-ишчилер ортузунга политмассалыг болган организастык амыштык кошкан чоруктарынын узамындан түңгөйлүдө куду болуп турарын «Коммунизмче орук» колхозтун чикээндөн көрүп болуп. «Кызыл туз» биле «Коммунизмче орук» колхозтар арасында чарыш турар болган агаар-бойдузунун байдалы демей, хари-даа ийгилигини девиштерин таарымчалыг. Ич-чалажак, оларнын түңгөйлү мырнай сыр өскө. «Коммунизмче орук» колхозка хой, өшкү сески беш чылдын агаарында 19.200 баш турганын биле 1970 чылда 15.708 баш чедир азы 18 хууга кызырлан. Сөөлү чылдарда он-даа кудулап турар. Оон түңгөйлүдө эл болган дук боттарынын эл ажил-агыйга 1970 чылда деңгээлге, 1972 чылда 14 хууга өвөзжөөн, оон кырып алар акаа оруктаа база ол хире кудулап. Бо чорук колхозтун сан-хөө байдалына бергездирерин таарымчалыг. Айттыгын чарыштын бир кол чылдагыны болза, колхозтун узуртукчуларынын талазындан мал ажилчыне эвөшт кичээнгей салын турарында. Ол иштак, зооветеринарлыг тускай артемигтерин, мал ажилында амылдап

Районнуң партия, совет болган кезде ажил-агый организастары боттарынын ажил-чоруктарында бот четиштерин чарыштып, тоску беш чылдын бүгү чоруктарынын чедишкенин күөсөдир дээш улам шуудуру амылдап негеттинип турар.

Айттыгын четиштерин дари-чылдарынын хемчеглери СЭКП райком болган ажил-агыйлар амылдап турар. Ам районнуң ажил-ишчилери мал чемини белектелген чоруктап турар. Олар бо шийтирлиг чылда мөңгүн-тайгажылар-биле чарышка аштыр-бас дээш шуудуру амылдап турарлар.

Н. ШУЛУУ,
СЭКП Өвүр райкомунун бирги секретары.

АРГА-ДУРЖУЛГА СОЛЧУР

Тоску беш чылдын шийтирлиг үшү чылынын бирги чартында Мөңгүн-Тайга районнуң ажил-ишчилери боттарынын мурунда салдыган ажил-агый шийтирлиг чедишкенин боттарынын арасында социалист чарышка киржип турар кижилер боттарынын хулаагелерин канчаар күөсөдир турарынын дугайында айттыгыны ай санында хулаагелерге түңгөйлү чугаалажыры чачыл алган. Чикээ, малчын боттарынын бот хари-салагын бедир сорулга-биле «Малчын» колхозтун партия комитети малчынарын арасында социалист чарыштын түңгөйлүдө чугаалажыры чугулам.

1972—1973 чылдарын кышкы үезинде мал ажилчынын продуктуларын боттарынын болган белектелген көвүдөй дээш мал ажилчынын ажилдакчыларынын Бүгү-эвиледе социалист чарышынга киришпешкан, боттарынын белектен хулаагелерин адалды-биле күөсөдирер районнуң малчынарында эвөшт эвес. Оларга «Малчын» колхозта хойжулар, Тыва АССР-нин адалдыг малчыны Б. Донгак, Д. Тейин, К. Боргарган, «Мөңгүн-Бүрүн» колхозтун хойжулары И. Комбу, Д. Хулер-оол, С. Чамзы, Х. Алды-оол хамаарып. Олар чус баш төрүүр хойга онааштыр 98-тен 102 чедир хураганын, хой бүрүзүндө иле 1,6 килограмм 2 кг. чедир дүктү кырып алганар. Сарык каларчылары Х. Хуна-Кара, Д. Төрү, И. Борбак-оол чус төрүүр сарыкта 93-98 башаарын дүктүрүп өстүр-генер.

Бо чедишкенин чедиш алынганы малчын боттарынын, бригадаларын, колхозтарын арасында чарыш, илагыны ко-жамыс Өвүр району-биле социалист чарыш улуг ийгили берген.

Өвүр район-биле социалист чарышынга квартал са-нында түңгөйлү, төлөөлери-биле ынаар чорудуп турар бис. Бо чылдын бирги кварталында Өвүр районнуң ажил-ишчилери кол-кол көргүзүлгө талазы-биле социалист чарыштын тилекчизи болуп үнгөн. Ийги кварталда бистин районнуң малчынары бүгү күжүн күрүнө планнарын күөсөдирер улаңдырган. 56 чыл оюнун бүдүзүндө бүгү күжүсүр дээш чарыш калбарып турар.

Күрүнө планнага 6680 центнер элти дүжаар дээш колхозтар 14 муң баш шээр

Социалист чарыштын

Көргүзүлгө	Өвүр	Мөңгүн-Тайга
Күрүнөгө эл садарынын чыл планы (центнер-биле)	13.760	7.150
Эрткен чеди айларда сатканы	3.867	2.230
Дүк садарынын чыл планы (центнер-биле)	1.704	720
Эрткен чеди айларда сатканы	1.200	660
Мыйыстык бола мал өстүрерини чыл планы (баш-биле)	6.978	3.840
Ам херек кырында бары	6.157	3.795
Шээр мал өстүрерини планы (баш-биле)	84.915	52.393
Херек кырында бары	91.148	60.812
Бир хойдан кырып алар дүк планы (кг-биле)	2,13	1,4
Херек кырында алганы	1,2	1,2
Төрүүр 100 баш малдан алганы:		
бызаа	51	85
Хураган, анай	68	73
Мал чени ситен белектеленин планы (тонна-биле)	6.699	900
Херек кырында күөсөдир	2.041	460

малды, 400 баш бода малды үскөп, эки олардыг чедерде тургусулаан. 160 центнер дүктү садар дээш күсүк агаарашкыны чорудар. Кел-ир кышка мал чени белектелеринде малчын боттары кызымаккай амылдап турар. Август 28-ке чедир районнуң колхозтары ситен белектеленин планын 52 хуу — күөсөдир.

Кышка белектеленип, калжарыны ыяк септеп чыгылаары, суггарылганын болган мал чегереринин эргежок чугула дериг-херекселерин чедиш тургузаары — хуунун айттыгыларын болуп кел чылдары барымаалааш. түдүг-септелге бригадаларын колхозтарда тургусулаан.

Бо улуг болган хари-салагалыг сорулгаларын чедиш алырга, бирги элчегде социалист чарыштын дээштиг кылдыр организастары, амылдагынмай турар кур-лавырларын болуп чорудуру-биле амылдаары эргежок чугула.

Чарыштыг ийи районнар төлөөлөрү солчун, түңгөйлүн үндүрүп-даа турар, кайы ра-йоннуң кым деп малчынары канчаар амылдап, калжар агаары амылдап турган, белект көргүзүлгөрдөн доктаамал чедиш ап турарынын дуржулганын өөренери база ону кайы-кайында амылдаары болдурумай турар. Моон сөңгөөр ол четиш чылдары-биле төлөөлери чорудуп, дуржулга солчур амыштыг. Чикээ, малчын массалыг оол-даашкынын, хой кырыл-дазынын, кышка белектел

ажылдарынын, мал чени белектелеринин үелеринде ол амылдаары канчаар чорудуп турарынын дуржулганын солчур чугула. Чарыш дугайын чугаалап тура, амылдап бот четиштерин ыттавайып барып болбас. Район эрткен чылдарда хой өстүреринин планын күөсөдир, чаш мал төлүп планга чедир албаан, бир хойга онааштыр дук эвөшт болган, кайы-даа колхозтарда зооветеринарлыг ажил, хойнуң продуктулуг чоруп бот белинчине улаңган уксаажылдыг ажил багай чоруп турарын мин-нир херек.

Эрткен чылдын ол үези-биле деңгээлге, бо чылдын бирги чартында районнуң колхозтарынын мыйыстык бо-ла малынын бажы — 6,4 хуу, хой болган өшкүнү — 7,6 хуу кудулаан. Малдын продуктулуг чоруп ам-даа чавыс болуп артыпкан. Малдын аны-бүрү чылдаганын-биле өлүп хозарын, чилери эрткен чыл-гү күжүн мобилизастар. А

Мөңгүн-тайгажылар боттарынын кожазы Өвүр район-биле чарышты улам-на дээш-тиг, ажил-ишке чедишкенин күөсөдир, чарыштын амылдап турар кылдыр организастап турган, тоску беш чылдын шийтирлиг үшү чылынын планнын сорулгаларын чедишкенин күөсөдирерче бүгү күжүн мобилизастар. А чарыштыг кожалары-биле ба-за-ла ону күзөп тур бис.

О. ШАГДЫР-ООЛ,
СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунун бирги секретары.

МЭЭН АЖЫЛ-ИЖИМ

Малга амылдаа-ла ам тос чыл чедиш тур мен. Баштайгы үеде хураган, бир калжар чоруду. Төрүүр хойга ам уш чыл амылдап турарам бо. Тайга-сын бажы чегерге малчынап чорудура, амылдап чугула дээр. Кышкы хат-шуурга, хариш дүктү чылын чарыш-чар-даа болтулар. Ыччалаа-лаа калжары кижиле болу-ла амылдап кызымак болза, калбарган мал белек амырбас чүве.

Эне дүшкүрүп үе-хөй оолдаашкыны. Ычкан калжар-чы кижилең уйгу-дык-даа уттулар. Дүве боорга, чарышкынын тууду алган, чаш хураганар хулаап ап, хой арамдык кылаштып тура хонор. Хулаада олардан алааче торуттугун хураганар чугаалаар. Ындыг үеде хойну кератый, аал чогууга калжары кончуп чугула. А чоон черин оларын кампап алырга, кыштага көкүп келген дораан-на, хойну ырады калжары, туза хайгаараар херек. Хар улгалы бээр, ырак оларларче таарымчалыг оруктар эвеш, хой оолды бергенде четтинмейн баар хире чедерин ситен чиртир.

Ботун 345 баш хой калжары турар мен. Оларнын алыс деңгээлден багай эвес, чыл ашыкы баа эки. Хураган-даа онча-менди болган — 100 башка онааштыр 100 хураган алдыган. Ол үеде биске санманнап турган Сааг Долзатмаанын улуг ачы-дузаны, амыштыг-кызымаан маңа айттыр чедер артык эвес. Дика хой хураганнары ол доруктуруп, өстүрүп.

Бо чылын Саглынын Хорумунг-Ойда чылал тур бис. Олар эки чер, хойнуң семирип турары-даа хөлчөк. Дүгү баа багай эвес болган: бир хойдан 2 кг чедир кырып дүжаалдыс. Мен болаарымга, хойнуң шыырак деңгээлдег болуру оон оларын таңгыт хулаан калжарында.

Тоску беш чылдын шийтирлиг үшү чылында мурунда салдыган сорулгаларын чедишкенин күөсөдир дээш, районнуң малчынарын арасында социалист чарыш калбарган. Хойжулар бот-боттарынын арасында база чаржып турар. Мен хууда Саглы-Бажы хойжу бригадалык малчыны Орьяк Чамбылда-биле чаржып турар кижиле мен. Ыччала-закон оон түңгөйлүн ам-даа орта үдүрбөзүн бис. Бот-боттарыныс алаалжып, дуржулга-даа солудушадывыс. Малчылар арасында калбарган чарышты дээштиг организастары, талаа-биле колхоз баштаар чери, парток болган кезде Со-веттик арай шийтирлер эвеш болуп турары хомуданчиг. Чарышты эгелен чүве болгонда, оон түдүлдөрдөн өйлө-өйлөп үндүрүп турар болза эки.

О. СЕВЕК,
«Кызыл туз» колхозтун хойжуу.

ЧУРУКТА: хойну О. Севек. «Киче-Караптың» фотоу.

„КЫЗЫЛ-ТУКТА“ ЧАРАШ-ДЫТТЫҢ СААНЧЫЗЫ

Сырып аргалыг бедик оор-ганын кырынга хуу олургалак чорда, кожа-кожа тиккен ак ортерин чанынга халдып кел-диш.

— Чараш-Дит фермазы бо-ла болгай — деп, мээң кады чорашым «Кызыл туз» кол-хозтун кол зоотехникти О. Кон-зай чугаалады. — Бетинде тур-ар өт — силерин келгенер Кара-Сал Амажаанын өө ол.

— Саанчалык амылдаа-ла ам каш чыл болдунар — деп, таныжып чугаалажы берген-висте, Амажаандан айттырдым.

— Харын, кайы хире чор? — дээш, ол боданы берди. — Он ийи чыл чедиш турарым ол-дур аа.

Ийе, Кара-Сал Сүрүнмеевна Амажаа Чараш-Дит сүт-бараан фермазынга 1960 чылдан эгел-деп амылдаан. Тонна-тонна саган сүт. Сааның аштеринин хундүткел. Чонунун макталы. «Социалист чарышка бедик көргүзүлгө дээш, эң дээр саанчыга» деп колхоз баштаар черинин шилчип чоруп чык-келди. Кара-Сал Сүрүнмеевна-нын ажилынын түңгөйлү ол.

— Ботун оон ийи инек саап турар мен. Чылда бир инектен 900 кг сүт саар хулаагелде алган, кижиле мен. Чартык чылдын түңгөйлү — 464 кг болган — деп, ол түң-гөйлүдө чугаалады.

АНЫЯК ХОЙЖУЛАР

Хомушкү Чигизмаа би-чининден-не малга дыка ынак чорашан. Школага өөренип турган, дыштанылга-да чанып келгенде, ада-нези-нин хойун калжар, бир-даа хун аалга артыс. Кезжэ ху-раган ыдар ойде ка-жаадан мырнай үмөстөй бээр. Оон чаш хура-ганнарын тууду, кукактап аа-рынын камынын, оларын эа-иреринин атын ачазы үр-де магаддар чорашан.

Чылдар бидирпейи эрте берген. Хомушкү Чигизмаанын күзели ам херек кырында боттанган: аныяк хойжу-нун чуруу колхозтун хундү-лел самбырамында. Чуруу-тун алаанда «Саглы-Бажын» да хойжу бригадалык хойжуу Хомушкү Чигизмаа 1973 чыл-да 100 баш төрүүр хойдан 95 хураганын алган — деп шеве-рин кылдыр бижип каан.

Он чыл. Бо үеңи иштинде аныяк малчынар Даваа биле Чигизмаа олар хой ажилында үлжүлгалыг-даа

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

МАЛЧЫН КИЖИ БОЛГАНЫДА

бистин Мөңгүн-Тайга район-нун малчынарын ажил-ишчилер дугайын кыскаан-биле нугаалаар бодай-дыр мен. Тоску беш чылдын шийтир-лиг үшү чылында мал ажил-чынын продуктуларын бот-боттарынын болган белектелген көвүдөй дээш, мал ажил-чынын ажилдакчыларынын Бүгү-эвиледе социалист чарышынга киржиб турар кижилер боттарынын хулаагелерин канчаар күөсөдир турарынын дугайында айттыгыны ай санында хулаагелерге түңгөйлү чугаалажыры чачыл алган. Чикээ, малчын боттарынын бот хари-салагын бедир сорулга-биле «Малчын» колхозтун партия комитети малчынарын арасында социалист чарыштын түңгөйлүдө чугаалажыры чугулам.

1972—1973 чылдарын кышкы үезинде мал ажилчынын продуктуларын боттарынын болган белектелген көвүдөй дээш мал ажилчынын ажилдакчыларынын Бүгү-эвиледе социалист чарышынга киришпешкан, боттарынын белектен хулаагелерин адалды-биле күөсөдирер районнуң малчынарында эвөшт эвес. Оларга «Малчын» колхозта хойжулар, Тыва АССР-нин адалдыг малчыны Б. Донгак, Д. Тейин, К. Боргарган, «Мөңгүн-Бүрүн» колхозтун хойжулары И. Комбу, Д. Хулер-оол, С. Чамзы, Х. Алды-оол хамаарып. Олар чус баш төрүүр хойга онааштыр 98-тен 102 чедир хураганын, хой бүрүзүндө иле 1,6 килограмм 2 кг. чедир дүктү кырып алганар. Сарык каларчылары Х. Хуна-Кара, Д. Төрү, И. Борбак-оол чус төрүүр сарыкта 93-98 башаарын дүктүрүп өстүр-генер.

Бо чедишкенин чедиш алынганы малчын боттарынын, бригадаларын, колхозтарын арасында чарыш, илагыны ко-жамыс Өвүр району-биле социалист чарыш улуг ийгили берген.

Өвүр район-биле социалист чарышынга квартал са-нында түңгөйлү, төлөөлери-биле ынаар чорудуп турар бис. Бо чылдын бирги кварталында Өвүр районнуң ажил-ишчилери кол-кол көргүзүлгө талазы-биле социалист чарыштын тилекчизи болуп үнгөн. Ийги кварталда бистин районнуң малчынары бүгү күжүн күрүнө планнарын күөсөдирер улаңдырган. 56 чыл оюнун бүдүзүндө бүгү күжүсүр дээш чарыш калбарып турар.

Күрүнө планнага 6680 центнер элти дүжаар дээш колхозтар 14 муң баш шээр Социалист чарыштын

Малчын кижиле болганда бистин Мөңгүн-Тайга район-нун малчынарын ажил-ишчилер дугайын кыскаан-биле нугаалаар бодай-дыр мен. Тоску беш чылдын шийтир-лиг үшү чылында мал ажил-чынын продуктуларын бот-боттарынын болган белектелген көвүдөй дээш, мал ажил-чынын ажилдакчыларынын Бүгү-эвиледе социалист чарышынга киржиб турар кижилер боттарынын хулаагелерин канчаар күөсөдир турарынын дугайында айттыгыны ай санында хулаагелерге түңгөйлү чугаалажыры чачыл алган. Чикээ, малчын боттарынын бот хари-салагын бедир сорулга-биле «Малчын» колхозтун партия комитети малчынарын арасында социалист чарыштын түңгөйлүдө чугаалажыры чугулам.

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

КОЛ ЧҮВЕ—МЕРГЕЖИЛДЕ

Мен «Мөңгүн-Бүрүн» колхозтун хоочун малчынарын бирээ-эң, Күш-ажылыг Кызыл туз орденин электикти Иргит Чыргалакы Комбу-биле соци-алист чарыштын мен. Бис социалист чарышты күлге саанын кырында бижиней, а харын херек кырында кылып, бот-боттарынын арга-дур-жулгавыс солчуп, билдир-билдир чүвөлөрүнүн тайыл-бырлажып, дуа херек апар-ганда дуаалажып турар бис. Ол чорук бистин ажилы-биле эки салдарын чедирип турары чугаа чок. Оон түңгөйлүдө кайырыс-даа бо чылын багай эвес түңгөйлүдө чедиш алы-дыс.

Эрткен чылын төрүүр чус хойга онааштыр чус хураган алган, чыл төңгөйлүдө бо-данып, бүгү-ле чүвени шуг-дудум. Оон-даа бедик көр-гүзүлгү болуп арга менде ба-рын аскерип каап, тоску беш чылдын шийтирлиг үшү чы-лында оон-даа эки амылда-ры шийтирлөп алган, бүгү күжүмү олче салдым. Оон түңгөйлүдө бо чылдын сөөлү үзүлдө-биле алырга, Төрүүр чус хойга онааштыр 102 ху-раганын алдым. Тыва уксаа-лыг бир хойдан-на ортумаа-биле 1500 грамм дүк кырып алар хулаагелени база ажыр күөсөдир. Бо бүгү чедиш-кенин артында хойжу ки-жинин дун-хун чок чымыш-тыг ажил-иш турар деп чү-вени малчын кижиле бот-башып. Бо чылын Мөңгүн-Тайга районга мурнакчыл малчын болган кижиле мен. Ыччала-

даа ында мээң өскөлдөрдөн ыл-галыр чүм-даа чок. Малга эки олар, хоолулук чен, чылыг калжа, ажаалда херек. Анаа-ла сес-биле бо бүгү чымыш-каары белек, а кылыры бер-ге. Чамык үзүс малчын ки-жинин ажилын чик деп бо-лаар, а херек кырында ол ха-рымысалгыч болган берге ажыл. Чангыс хун иштинде бестин хойларын тоттур олар-лап алыры белек эвес.

Ычанганш, эки көргүзүлгү болуп дие, бир-ле дугаары-нда амылдап хандыкылдыг, ону беш салаа дег билдир, бүгү-ле күжүн, арга-мер-гежилди олче утлаар херек.

Д. ХУЛЕР-ООЛ,
«Мөңгүн-Бүрүн» колхозтун хойжуу.

ОРУЛГАЛЫГ МАЛ

алды катап олар солуп тур-дап, семирип ап турарымын деп болар мен. Чүте дие ол мал кышты кончуп чур ажил, чаксаар үш ай үезинде торч эгелээр болгай. Калжар сар-лык хир, семис турган тө-рүүр, оон огуу аары-ар-жыкка таарышпас.

Бедик көргүзүлгү чедиш а-лганымын база бир кол үде-энин, бистин колхозтун сар-лык калжарыны Х. Хуна-Кара-биле арависта социали-ст чарышты дээштиг органи-застап, оон негелдерин амы-дыралта херек кырында бот-

таандырып турарында деп бо-лаар мен. Бис бот-боттары-ныс дуаалажып, херек апар-ган үеде хой чылдарда чедиш алаан арга-дуржулгавыс

